

26/06/2023

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժնի հերթական նիստը որոշ առումով ուղենշային էր: Վերջին մի քանի տասնամյակների ընթացքում հայերենի բարբառների ուսումնասիրվածության հարցը քննարկման նյութ դարձնելով՝ փորձառու բարբառագետներն առաջարկեցին առանձնացնել բարբառների երեք խումբ՝ ա) բարբառներ, որոնց հետազոտության արդյունքները ներկայացված են մենագրական աշխատանքներում, բ) բարբառներ, որոնց ուսումնասիրությունները ներկայացված են հոդվածներով ու զեկուցումներով, գ) բարբառներ, որոնց վերաբերյալ հետազոտական աշխատանքներ չեն հրապարակվել: Նշվեց, որ կան բարբառային միավորներ, որոնք ոչ միայն ուսումնասիրված չեն, այլ նաև դրանց վերաբերյալ չկան անհրաժեշտ նյութեր, նմուշներ, և, ցավոք, արդեն չկան նաև բարբառակիր-բարբառախոսներ:

Դիտարկվեց նաև բարբառային բառապաշարի իմաստային խմբերի ուսումնասիրության հարցը: Նկատվեց, որ նման շատ

խմբեր դեռևս սպասում են իրենց ուսումնասիրողներին:

Անդրադարձ եղավ բարբառների դասակարգման խնդրին, նշվեց, որ ժամանակն է այդ հարցում կատարելու որոշ ճշգրտումներ: Այլ խոսքով՝ մեր ձեռքի տակ եղած բարբառային մեծաքանակ նյութերի դասդասման և ուսումնասիրության աշխատանքներին զուգահեռ պիտի շարունակվի նաև խոսվածքային նոր միավորների փնտրըրտուքը:

26/06/2023-10/08/2023

Ս. թ. հուլիսի 26-ից օգոստոսի 10-ը ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող Մերի Սարգսյանը գործուղվել է Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետություն՝ Պեկինի չինարեն լեզվի միջազգային քոլեջ, որտեղ որպես ՀՀ ներկայացուցիչ մասնակցել է «Չինարեն լեզու և մշակույթ» խորագրով զարգացող երկրների ներկայացուցիչների համար կազմակերպված սեմինար-վերապատրաստմանը:

Սեմինար-վերապատրաստման թեմատիկան բավականին ընդգրկուն և լայն է եղել՝ Չինաստանի

ընդհանուր դրությունը, չինարենի գործնական դասեր, «Գոտի և ճանապարհ» նախաձեռնություն. չինական քաղաքականություն, Չինաստանի կառավարման համակարգը, չինական վուշույի արվեստը, Պեկինի քաղաքային մշակույթը, չինական փառատոների մշակույթը, Չինաստանի տուրիզմի մշակույթը, չինական մեդիա և հասարակություն և այլն:

Երկշաբաթյա գործուղման ընթացքում այցելություններ և պաշտոնական հանդիպումներ են եղել Պեկին և Գուանչժոու քաղաքներում, մասնավորապես՝ Պեկինի չինարեն լեզվի միջազգային քոլեջ, Պեկինի Ճյումեն Հոնյի մշակույթի տուն, Հուոսիան գյուղ, Մայձըոյան մշակութային միություն, Պեկինի տեխնոլոգիական համալսարան, Գուանչժոուի թանգարան, GAC գիտության և տեխնիկայի թանգարան, Չինական Մեծ պատ:

Հանդիպումները բավականին արդյունավետ էին և երկարաժամկետ, կարևոր համագործակցության սկիզբ են դարձել: Քննարկվել են նաև համագործակցության հնարավորությունները և խնդիրները: Մերի Սարգսյանը սեմինար-վերապատրաստմանը մասնակցելու համար ստացել է երկու հավաստագիր՝ շնորհված Չինաս-

տանի Ժողովրդական Հանրապետության առևտրի նախարարության, ինչպես նաև Պեկինի չինարեն լեզվի միջազգային քոլեջի կողմից:

29/06/2023

ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժնի նորաբաց լաբորատորիայում ս.թ. հունիսի 29-ին տեղի ունեցավ հերթական սեմինարը, որը նվիրված էր հումանիտար ոլորտում առկա գիտաչափական խնդիրներին: Սեմինարի մասնակիցները ծանոթացան բարձր վարկանիշային պարբերականներում հոդված հրատարակելու նախապատրաստական աշխատանքների նեղ ոլորտային նրբություններին, արտասահմանյան գործընկերների հետ մասնագիտական կապեր հաստատելու ուղիներին ու եղանակներին, լսեցին հայկական և արևմտյան գիտական «սովորույթների» տարբերությունների և ընդհանրությունների մասին: Սեմինարը վարում էր բաժնի գիտաշխատող, Բ.Գ.Թ. Ս. Հովհաննիսյանը

04/07/2023

Լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժնի հերթական նիստերից յուրաքանչյուրն ա-

ռանձնանում է հայ բարբառների ուսումնասիրությանն ուղղորդված մի նոր ու հետաքրքիր նախաձեռնությամբ:

Նկատի ունենալով վերջին տասնամյակի ընթացքում սիրիահայության մեծ հոսքը Հայաստանի Հանրապետություն՝ բաժնի աշխատակիցները արդիական խնդիր են համարում իրենց մայրենի բարբառի պահպանությանը նախանձախնդիր ներգաղթյալներից նրանց մայրենի խոսվածքների գրառումը՝ համեմատելու համար տասնամյակներ առաջ ըստ հատուկ ծրագրի Սիրիայի Քեսաբ քաղաքում գրառված և լեզվի ինստիտուտի արխիվում պահվող նյութերի հետ: Հայ բարբառների համապատկերն ունենալու հարցում դա, անկասկած, ունի կարելիություն:

18/08/2023

Հայերենի բարբառների արդի վիճակի ուսումնասիրության պետական ծրագիրը ՀՀ Շիրակի մարզում իրականացնելու ընթացքում բարբառագիտության բաժնի գիտաշխատակիցներն արդեն իսկ այցելել են մարզի 75 բնակավայրեր՝ կատարելով գրառումներ, ձայնագրություններ և տեսագրություններ՝ հետազայում դրանք դասդասելու և համապատասխան եզրահանգումներ անելու համար,

այսինքն՝ հավաքչական աշխատանքների եռուն շրջան է մեզ համար՝ դժվարին, բայց շատ հետաքրքիր ու արդյունավետ:

22/09/2023

Լեզվի ինստիտուտը և Գավառի պետական համալսարանը վերսկսում են լեզվական հարցերին նվիրված ամենամսյա առցանց քննարկումները, որոնց սիրով մասնակցում են ոչ միայն մասնագետ լեզվաբանները, այլև ուսուցիչները, ուսանողները, բարձր դասարանների աշակերտները և բոլոր նրանք, ովքեր հետաքրքրվում են հայոց լեզվի հարցերով:

Նոր ուսումնական տարվա առաջին առցանց քննարկումը տեղի ունեցավ սեպտեմբերի 16-ին, որին մասնակցում էին լեզվի ինստիտուտի և ԳՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի աշխատակիցները, ուսանողներ, ինչպես նաև Արմեն Միքայելյանը Ֆրանսիայից:

Քննարկման սկզբում լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Բ. Գ. Դ. Վ. Կատվալյանը, անդրադառնալով նախորդ տարվա հանդիպում քննարկումների նկատմամբ դրսևվորված հետաքրքրությանը և բարձր գնահատելով դրանց արդյունավետությունը, անհրաժեշտություն համարեց այսուհետև

ևս ապահովել դրանց շարունակականությունը:

Քննարկվող հարցերի շրջանակը բավականին լայն էր: Պարզաբանվեցին պետական, պաշտոնական, գրական լեզուների, բարբառների սահմանազատման և կիրառության հետ կապված արդիական հարցեր, ներկայացվեցին հայերենի, մասնավորապես՝ արևելահայերենի և արևմտահայերենի հնչյունական համակարգերի համեմատական բնութագրերը, շոշափվեցին բուհական և հանրակրթության ոլորտներում լեզվի ուսուցման հետ կապված հարցեր, մտահոգություններ արտահայտվեցին, որ հայոց լեզվի դպրոցական ծրագրերում գրաբարը, բարբառները, արևմտահայերենն ըստ էության ընդգրկված չեն, չնայած առանձին հեղինակներին ուսումնասիրելու համար խիստ անհրաժեշտություն է զգացվում որոշակի գիտելիքներ ունենալ հայերենի դրսևորումների հնչյունական, բառապաշարային և քերականական առանձնահատկությունների մասին:

Քննարկմանը մասնակցեցին Ա. Միքայելյանը, Վ. Ներսիսյանը, Թ. Ասոյանը, ԳՊՀ ուսանողներ Ա. Պողոսյանը, Լ. Սեյրանյանը և ուրիշներ: Քննարկումը վարեց և ամփոփեց Վ. Կատվալյանը: Քըն-

նարկումն անցավ ակտիվ բանավիճային մթնոլորտում:

17/11/2023

2023թ. նոյեմբերի 2-3-ը ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում կայացավ «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախընդիրներ» խորագրով միջազգային գիտաժողով, որ նախաձեռնել էր հայոց լեզվի պատմության բաժինը: Գիտաժողովին մասնակցում էին Հայաստանի ուսումնագիտական տարբեր հաստատությունների գիտնականներ (ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտ, ՀՀ ԳԱԱ քիմիական ֆիզիկայի ինստիտուտ, ԵՊՀ, «Տաթև» գիտակրթական համալիր, Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարան), ինչպես նաև հետազոտողներ ԱՄՆ-ից, Ֆրանսիայից և Չինաստանից: Գիտաժողովի աշխատանքներն ընթացան առկա և առցանց ձևով:

Իր բացման խոսքում ինստիտուտի տնօրեն Վ. Կատվալյանը կարևորեց հայոց լեզվի պատմական զարգացմանն առնչվող ուսումնասիրությունների դերը գիտության առաջընթացի և գիտական ձեռքբերումների լուսաբանման տեսանկյունից:

Գիտաժողովում եղած զեկու-

ցումներն աչքի ընկան թեմատիկ բազմազանությամբ՝ ընդգրկելով հայոց լեզվի պատմության տարբեր փուլերի և խնդիրների առնչվող հարցեր:

Ձեկուցումների մեծ մասը վերաբերում էր հայոց լեզվի կառուցվածքի բոլոր մակարդակների՝ հնչյունաբանության, բառագիտության, ձևաբանության, իմաստաբանության պատմական քննությանը:

Պատմական հնչյունաբանությանն էին առնչվում «Հայերենի ը ձայնավորի մասին» (Վ. Կատվալյան), «Ու երկագիր տառի ոսկեդարեան արտասանության խընդորի շուրջ» (Ա.Միքայելյան. Ֆրանսիա), «Անվանական հիմքը և անշեշտ դիրքում ձայնավորների սըղումը ուրարտերենում» (Ս.Այվազյան) զեկուցումները:

Ձեկուցումների մի ամբողջ շարք նվիրված էր գրավոր հուշարձանների լեզվական և բանասիրական քննությանը: Ուշագրավ էին նորակազմ բառերը XII-XIII դդ. ձեռագիր բառարաններում (Ն. Հովհաննիսյան), անձնական դերանունների որոշ առանձնահատկությունների բացահայտումը (Մ. Ֆելքյան), XII-XIII դդ. երկերում օտար բառերի գործածության դեպքերի քննությունը (Վ.Խաչատրյան), խոսքիմասային ան-

ցումների դրսևորումները միջնադարյան բժշկարաններում (Հ.Թադևոսյան), իրավագիտական և կրոնական տերմինների հետազոտությունը Դավիթ Վարդապետի «Կանոնական արևեսդրութիւն» երկում (Ն. Դիլբարյան), Գ.Տաթևվացու գրական ժառանգության մի շարք իրավական հասկացությունների առկայությունը հայերենի բարբառներում (Ս. Գրիգորյան), Ա. Սանահնեցու «Մեկնութիւն Մատթէի Աւետարանի» երկի գրաբարյան դարձվածային միավորների ուսումնասիրությունը:

Ելույթ ունեցողները բնագրագիտական հետազոտությամբ պարզաբանում էին գրավոր աղբյուրների ստեղծման ժամանակաշրջանի, կառուցվածքի, նախօրինակների և լեզվական առանձնահատկություններին առնչվող խնդիրներ:

Հայոց լեզվի պատմության նախորդ փուլերի բառապաշարի և քերականական որոշ իրողությունների ուսումնասիրության տեսանկյունից առանձնանում էին գոյականի սեռի քերականական կարգին առնչվող դիտարկումը հայերենում (Գ. Մխիթարյան), միջին հայերենի պարբերափուլերի գիտական ըմբռնումներին (Գ. Մկրտչյան) վերաբերող զեկուցումները:

Պատմական բարբառագիտության հարցեր էին արծարծվում Լ. Հովհաննիսյանի զեկուցումներում՝ նվիրված՝ Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի գործիական հոլովի դրսևորման առանձնահատկություններին և ցուցական դերանունների կիրառությանը:

Քննարկվեցին պատմական տարբեր ժամանակաշրջաններում հայերենի և այլ լեզուների շփումների և փոխհարաբերությունների հարցեր: Այդ տեսանկյունից առանձնացան Ոսկան Երևանցու քերականության սահմանումների լատինական նախօրինակներին վերաբերող (Տ.Սիրունյան), խեթերենից հայերենին անցած որոշ փոխառությունների (Հ. Հմայակյան) և մուսուլմանական ծագման հայկական անձնանուններին վերաբերող զեկուցումները (Տ. Միքայելյան):

Ուշագրավ էին բառաքնությանը և ստուգաբանությանն առնչվող դիտարկումները: Հետաքրքիր էր Հ. Զաքարյանի՝ «փոքրավոր» և «ծագ» իմաստներով մի քանի բառերի ստուգաբանությունը: Հայերենի բարբառներում ժողովրդական ստուգաբանությամբ հնչյունափոխված անձնանունների մասին ինքնատիպ զեկուցում ներկայացրեց Ա. Վարդանյանը:

Առանձնանում էին նաև արև-

մտահայերենի քերականությանը՝ մասնավորապես խնդրառության հարցեր (Ա.Ֆիշենկ-ճեան, Ս.Տիոյան), ինչպես նաև հայերենի գրական երկու տարբերակների բառապաշարի ընդհանրություններին և տարբերություններին վերաբերող հետաքրքիր նկատառումներ (Ս. Տիոյան, Զ. Խալիկեան):

Զեկուցումների շուրջ ծավալվեցին գիտական քննարկումներ, արծարծվեցին տարբեր կարծիքներ և տեսակետներ:

Գիտաժողովն ամփոփեց լեզվի ինստիտուտի տնօրեն Վ.Կատվալյանը: Նա նշեց, որ այս գիտաժողովը ևս մեկ անգամ համախմբեց Հայաստանի գիտության ոլորտի մասնագետներին՝ ստեղծելով մասնագիտական զրույցների ու քննարկումների, մտքերի և փորձերի փոխանակման բարենդ-պաստ միջավայր:

Հնչած զեկուցումները հազեցած էին փաստական հարուստ նյութով, գիտական վերլուծությունները մեծ մասամբ համոզիչ էին: Որոշ հարցեր ստացան նոր լուծումներ, և ըստ այդմ՝ նորովի անդրադառնալով հայոց լեզվի պատմության արդի հիմնախնդիրներին: Հատկանշական է նաև այն, որ վաստակաշատ լեզվաբանների կողքին իրենց խրախու-

սելի քայլերն են անում երիտասարդ մասնագետները, որոնց զեկուցումները գնահատելի էին նյութի բավարար իմացության և գիտական ճիշտ վերլուծության տեսանկյունից:

23/11/2023

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժնում տեղի ունեցավ էլեկտրոնային պաշտոնական հաղորդակցման յուրահատկություններին և ժամանակակից տեխնոլոգիաներից օգտվելու եղանակներին նվիրված սեմինարների շարքի 3-րդ սեմինարը: Այն նվիրված էր էլեկտրոնային բառարաններից օգտվելու հմտություններին: Սեմինարը բացվեց բաժնի վարիչ, Բ. Գ. Թ. Գ. Գրիգորյանի խոսքով: Նա մանրակրկիտ և բազմաբնույթ դիտարկումներ ներկայացրեց բառարանագրության մեջ թվայնացման վերաբերյալ: Լեզվի ինստիտուտի բառարանագրության բաժնի կրտսեր գիտաշխատող Վ. Բաղդամյանը ներկայացրեց էլեկտրոնային բառարանների ստեղծման նպատակները, սկզբունքները և խնդիրները:

Սեմինարի 3-րդ բանախոսի՝ լեզվի ինստիտուտի արևմտահայերենի բաժնի կրտսեր գիտաշ-

խատող Հ. Մարաշյանի ելույթը «Թվայնացման դարաշրջան. դրականն ու բացասականը» խորագրի շրջանակում էր:

Կիրառական լեզվաբանության բաժնի գիտաշխատող, Բ. Գ. Թ. Ս. Հովհաննիսյանը ամփոփեց սեմինարը՝ ներկայացնելով բառարանների առաջացման և զարգացման պատմությունը հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրեր:

Հիմնական ելույթներին հաջորդեց ընդհանուր քննարկումը, որի ընթացքում ներկայացվեց և վերլուծվեց ժամանակակից բարձրագույն տեխնոլոգիաների ընդհանուր ազդեցությունը մարդկային մտածողության, մտավոր աշխատանքի որակի և արագության վրա:

Սեմինարին ներկա էին ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի տարբեր բաժինների գիտաշխատողներ, ասպիրանտներ, ինչպես նաև ՀՊՄՀ-ի հենակետային վարժարանի սաները:

24/11/2023

Կայացավ «Շիրակը հայոց բառ ու բանի գանձարան» խորագրով միջազգային գիտաժողովը, որ կազմակերպել էր ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտը՝ գործակցությամբ ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի, Շիրա-

կի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի և Շիրակի պետական համալսարանի՝ նպատակ ունենալով նպաստելու Շիրակի տարածաշրջանի բարբառային ու բանահյուսական հարուստ նյութերի համակողմանի հետազոտության գործին՝ պատմական և համաժամանակյա դիտակետերով:

18/12/2023

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժնում տեղի ունեցավ ՀՀ ԳԱԱ գիտությունների ազգային ակադեմիայի հիմնադրման 80-ամյակի առթիվ նախատեսված սեմինարներից վերջինը: Այն նվիրված էր էլեկտրոնային որոնման համակարգերում մասնագիտական գրականություն փնտրելու սկզբունքներին և էլեկտրոնային ձևաթղթերում մեծ ծավալի տեղեկատվության ավտոմատ մշակմանը:

Սեմինարի բանախոսներն էին ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժնի վարիչ Գ. Գրիգորյանը և բաժնի գիտաշխատող Ս. Հովհաննիսյանը:

Գ. Գրիգորյանը ներկայացրեց վիճակագրական լեզվաբանության գլխավոր սկզբունքների և հետազոտության արդյունքում ձևավորված տեղեկատվության մշակման հիմունքները: Ս. Հովհաննիսյանը ներկայացրեց գիտական գրականության որոնման և զըտման աշխատանքի հմտությունները էլեկտրոնային շտեմարաններում և որոնման հիմնական համակարգերում: Սեմինարն ավարտվեց կիրառական բնույթի հավելյալ հարցերի քննարկումով: